

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Milli Konfrans

RESURS SƏMƏRƏLİLİYİ AZƏRBAYCANDA BİZNESİN UĞURUNUN ƏSAS ELEMENTLƏRİNDƏN BİRİ OLACAQMI?

Azərbaycanda KOM-lar üçün sənaye tullantılarının xəritəsindən istifadə: UNIDO-nun pilot layihələrinin nəticələri

Dr, Tofiq Həsənov *RSDTİ üzrə expert*

ACE Group Consultants, UNIDO-nun
Azərbaycanda RSDTİ üzrə Milli İcraçı Tərəfdaşı

Action implemented by:

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Resurs səmərəliliyi, dairəvi iqtisadiyyat və tullanti xəritələri

- ❖ : Tullantıların xəritələşdirilməsi tədqiqatının aparılması üçün ölkədəki potensial rayonlar, əsas tullatı istehsalçıların, tullantıların mənbəyi və növlərinin, təxmini həcmələri, mövcud tullantıların idarə edilməsi təcrübələri, hüquqi vəziyyət, nəqliyyat dəyəri, utilizasiya dəyəri, potensial təkrar emal və ya təkrar istifadə, uğurlu biznes modelləri və s.
- ❖ : Əvvəlcədən seçilmiş meyarlar əsasında daha çox inkişaf etmiş İstehsal istiqamətli sənaye sahələri (müvafiq olaraq, bərk sənaye tullantıları) olmaqla, iki pilot rayonun seçilmişdir.
- ❖ : **İcra üzrə iş planı hazırlanması və tullantıların xəritələşdirilməsi üzrə seçilmiş iki regionda mövcud tullantı axınları mənbələri/əlavə (yan) məhsul axınları üzrə variantları və onların təkrar emalı üçün texniki və mümkün imkanları müəyyən etməklə tullantıların xəritələnməsinə dəstək göstərilməsi.**
- ❖ : Seçilmiş iki layihə rayonu üçün UNIDO-nun beynəlxalq ekspertinin texniki dəstəyi və rəhbərliyi ilə tullantı xəritələrinin hazırlanması. Həmin xəritələrin tətbiqini təşviq etmək üçün mümkün variantlar barədə müvafiq təşkilatlarla aydınlaşdırma və məsləhətləşmələrin aparılması.

Action implemented by:

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Resurs səmərəliliyi, dairəvi iqtisadiyyat və tullanti xəritələri

Pilot rayonların seçimi üçün əsas meyarlar

- Əsas tullantı növlərini dəqiq müəyyən etmək mümkünlüyü;
- Sənaye tullantıları haqqında məlumatların mövcudluğu;
- Tullantılar haqqında məlumat mənbələrinin mövcudluğu;
- Tullantıların idarə edilməsində əsas iştirakçılar haqqında məlumatın mövcudluğu

Action implemented by:

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Azərbaycanda əsas sənaye zonaları

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Resurs səmərəliliyi, dairəvi iqtisadiyyat və tullanti xəritələri

Pilot rayonların seçimi

Ölkənin iqtisadi sahələri, xüsusən də sənaye müəssisələri təbii və sosial-iqtisadi amillərin təsiri altında formalaşmış müxtəlif sənaye qovşaqlarında yerləşir. **Bakı, Sumqayıt, Abşeron rayonu, Gəncə-Mingəçevir-Yevlax, Şirvan-Salyan, Naxçıvan, Lənkəran-Şəki və Xaçmaz** əsas sənaye zonalarıdır.

İlkin qiymətləndirmə nəticəsində üç pilot rayon seçilmişdir:

1. Bakı iqtisadi rayonu (buraya Bakışəhəridaxildir)
2. Abşeron-Xızı iqtisadi rayonu (buraya Sumqayıt şəhəri və Abşeron rayonu daxildir)
3. Gəncə-Daşkəsən və Mərkəzi Aran iqtisadi rayonları (buraya Gəncə və Mingəçevir şəhərləri daxildir)

Action implemented by:

THE WORLD BANK
IBRD • IDA | WORLD BANK GROUP

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Resurs səmərəliliyi, dairəvi iqtisadiyyat və tullanti xəritələri

Pilot rayonları üzrə ilkin seçilmiş istehsal sahələri və müəssisələrin sayı

İstehsal sahəsi	İlkin seçilmiş müəssisələrin sayı (ədəd)	
	Bakı	Abşeron-Xızı
Metal əritmə, metal emalı	8	1
Tikinti materialları	8	3
Boya və digər tikinti materialları	8	2
Kimyəvi maddələrin istehsalı və ya istifadəsi	2	6
Mebel	11	
Şüşə və çini-keramika istehsalı	2	3
Maşınqayırma	2	
Tekstil	2	2

Action implemented by:

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Resurs səmərəliliyi, dairəvi iqtisadiyyat və tullanti xəritələri

İqtisadi rayonlar	Layihə ərazisi	Sahəsi (kv. km)	Əhalisi (min nəfər)	Fəaliyyətdə olan sənaye müəssisələri	Sənaye tullantılarının yaranması, ton	
					2019	2020
Bakı	Bakı şəh.	2140.0	2293.1	1671	278606.0	275697.4
Abşeron-Xızı	Sumqait şəh.	94,17	345,3	180	2912.3	2186.4
	Abşeron rayonu	1966.1	214.1	142	2916.0	2190.1

Action implemented by:

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Tullantıların xəritələnməsi. Nəticələr

Abşeron-Xızı İqtisadi Rayonu
(AXİR)

322

İstehsalat müəssisəsi

4,376

2020-də metrik ton tullantı

Abşeron-Xızı İqtisadi Rayonunda (AXİR) Azərbaycanın əsas istehsal klasterlərindən biri olan Sumqayıt şəhəri dominant mövqe tutur. 2020-ci ildə ümumilikdə 4376 ton tullantı əmələ gətirən 322 aktiv sənaye müəssisəsi olub. Ərazidə ən çox yayılmış istehsalat müəssisələri **metal əritmə və emalı, plastik və tikinti üçün kimyəvi materiallar, şüşə və çini istehsalı və toxuculuqla məşğuldur.**

Bakı İqtisadi Rayonu (BİR)

1,671

İstehsalat müəssisələri

275,697

2020-də metrik ton tullantı

Bakı İqtisadi Rayonunda (BİR) Azərbaycanın elm, mədəniyyət və sənaye mərkəzi olan paytaxt Bakı dominant mövqeyə malikdir. BİR-də ümumilikdə 2020-ci ildə birlikdə 275.697 ton tullantı əmələ gətirən 1.671 aktiv sənaye müəssisəsi var. Ərazidə ən çox yayılmış istehsalat sahələri **tikinti materialları istehsalı, mebel istehsalı və AXİR-dəki sahələrə oxşardır.**

AXİR və BİR coğrafiya və sənaye baxımından oxşar xüsusiyyətlərə malik olması, həmsərhəd olması, bir-birini təkrarlaması və nisbətən kiçik coğrafi məsafələrə malik olmasına görə iki pilot rayon tullantıların yaranması, toplanması və emalı baxımından birlikdə təhlil edilmişdir.

Action implemented by:

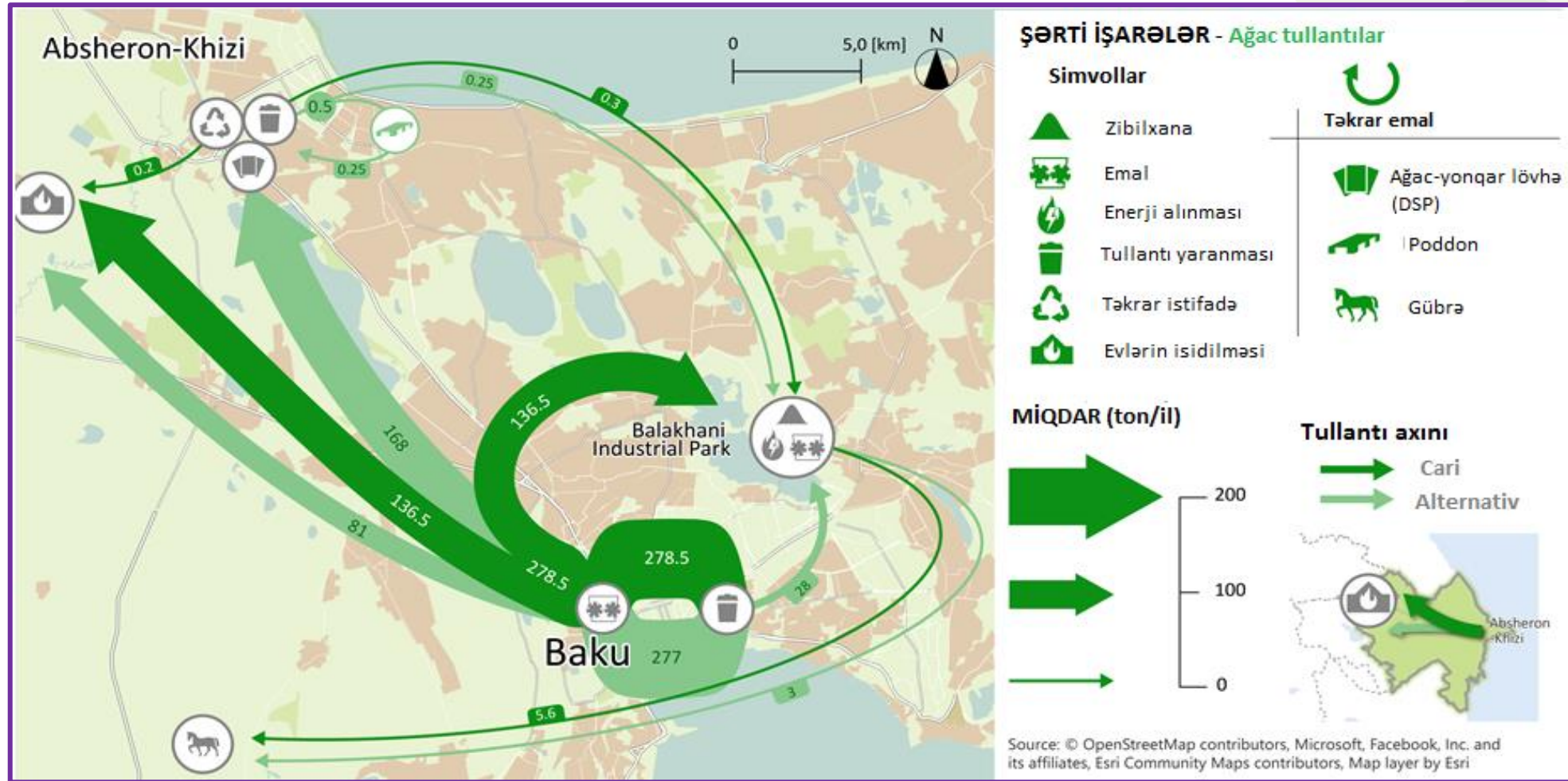
THE WORLD BANK
IBRD • IDA | WORLD BANK GROUP

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Nümunə: AĞAC (TAXTA) TULLANTILARI

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Tullantıların xəritələnməsi. Nəticələr, tövsüyyələr

- ❖ Hər iki pilot regionda bir çox istehsalat tullantıları üçün müəyyən **edilmiş təkrar istifadə və ya təkrar emal marşrutları** mövcuddur. Buna baxmayaraq, yaranan ümumi tullantıların yalnız **13%-i təkrar istifadə olunur** və ya təkrar emal olunur. Əksər tullantı növləri üçün istehsalat ***müəssisələrində mənbədə çeşidləmənin gücləndirilməsi dairəviliyin*** artırılmasına imkan verəcəkdir.
- ❖ Dairəviliyin artırılması məqsədiylə **alternativ tədbirlərin tətbiqinin ümumi maliyyə nəticələri** seçilmiş istehsalat müəssisələri üçün ildə təqribən 1,875,000 AZN (≈1,057,000 Avro) səviyyəsində qiymətləndirilir. Ümumilikdə dörd fokus sektora geniş ekstrapolyasiyada dairəviliyi artırmaq üçün təklif olunan tədbirlər tullantıların toplanması xərcləri baxımından istehsalçıya ildə 52,000-63,000 AZN (≈29,000-35,000 EUR), habelə emaldan sonrakı material dəyəri baxımından ildə 10,0-12,0 milyon AZN (≈5,6-6,8 milyon avro) həcmində qənaət imkanı verə bilər.
- ❖ **İstehsalçıların Genişləndirilmiş Məsuliyyəti** kimi hazırlanmaqda olan tənzimləyici çərçivə resurs səmərəliliyini artırmaq və bir sıra tullantılar üçün dairəvi həllərin işlənilib hazırlanmasına kömək məqsədiylə zəruri tənzimləyici və maliyyə bazası yaradacaqdır.
- ❖ Tullantılara dair təkmil məlumatlar və daha çox şəffaflıq həm dəqiq xəritələşdirmə, həm də təkmilləşdirilmiş həllər üçün vacibdir. Xəritələşdirmənin əsas aspektləri Azərbaycanda ictimaiyyətə açıq empirik məlumatların yoxluğu səbəbindən etalon meyarlara və təxminlərə əsaslanır. ***Etibarlı məlumatların olmadığı təqdirdə kommersiya və strateji qərarlar qəbul edilə bilməz.***

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Tullantıların xəritələnməsi. Nəticələr, tövsüyyələr

- ❖ Hər iki pilot regionda bir çox istehsalat tullantıları üçün müəyyən edilmiş təkrar istifadə və ya təkrar emal marşrutları mövcuddur. Buna baxmayaraq, **yaranan ümumi tullantıların yalnız 13%-i təkrar istifadə olunur** və ya təkrar emal olunur. Əksər tullantı növləri üçün istehsalat müəssisələrində **mənbədə çeşidləmənin gücləndirilməsi** dairəviliyin artırılmasına imkan verəcəkdir.
- ❖ Dairəviliyin artırılması məqsədiylə **alternativ tədbirlərin tətbiqinin ümumi maliyyə nəticələri seçilmiş** istehsalat müəssisələri üçün ildə təqribən 1,875,000 AZN (≈1,057,000 Avro) səviyyəsində qiymətləndirilir. Ümumilikdə dörd fokus sektora geniş ekstrapolyasiyada dairəviliyi artırmaq üçün təklif olunan tədbirlər tullantıların toplanması xərcləri baxımından istehsalçıya ildə 52,000-63,000 AZN (≈29,000-35,000 EUR), habelə emaldan sonrakı material dəyəri baxımından ildə 10,0-12,0 milyon AZN (≈5,6-6,8 milyon avro) həcmində qənaət imkanı verə bilər.
- ❖ **İstehsalçıların Genişləndirilmiş Məsuliyyəti** kimi hazırlanmaqda olan tənzimləyici çərçivə resurs səmərəliliyini artırmaq və bir sıra tullantılar üçün dairəvi həllərin işlənilib hazırlanmasına kömək məqsədiylə zəruri tənzimləyici və maliyyə bazası yaradacaqdır.
- ❖ **Tullantılara dair təkmil məlumatlar və daha çox şəffaflıq** həm dəqiq xəritələşdirmə, həm də təkmilləşdirilmiş həllər üçün vacibdir. Xəritələşdirmənin əsas aspektləri Azərbaycanda ictimaiyyətə açıq empirik məlumatların yoxluğu səbəbindən etalon meyarlara və təxminlərə əsaslanır. Etibarlı məlumatların olmadığı təqdirdə kommersiya və strateji qərarlar qəbul edilə bilməz.

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

Nəticələr, tövsüyyələr

- ❖ Tullantı strategiyası və qanunlarında tullantıların idarəolunmasının iyerarxiya tətbiqinin perspektivinin gücləndirilməsi.
- ❖ **Tullantı məlumatlarının təkmilləşməsinə kəskin ehtiyac var.** Yaxşı tullantı məlumatları olmadan tullantıların idarə edilməsi sistemlərinin layihələndirilməsi, tətbiqi və qiymətləndirilməsi çətinidir. ***Dairəvi təkrar istifadə modellərinə investisiyalar, təkrar emal qurğuları və mövcud xidmətlərin genişləndirilməsi kimi biznes qərarları məlumat olmadan həyata keçirilə bilməz.*** Bu cür investisiya qərarlarının riskini azaltmaq üçün sanballı məlumatlar lazımdır
- ❖ İstehsalat müəssisələrində tullantıların yaranması və tullantıların emalı müəssisələrində tullantıların qəbulu zamanı hesabat verilməsi üçün protokollar, o cümlədən iqtisadi hesablamanın qarşısını almaq üçün statistik protokollar.
- ❖ Vergilərin, tariflərin və uyğun fiskal alətlərin tətbiqinin sürətləndirilməlidir. Bundan əlavə, aşağı səviyyəli giriş haqları tullantıların təkrar istifadəsi və təkrar emalı sistemlərinə sərmayə qoymaq üçün stimulu azaldır. Aİ-nin təcrübəsi göstərir ki, poliqon vergisi tullantıların poliqona atılmasına marağı azaltmış və təkrar emala marağı gücləndirmişdir. Giriş haqlarını artırmaqla, rüsumların ciddi şəkildə tətbiqini təmin etməklə və beləliklə, tullantıların idarə edilməsi sektorunda uzunmüddətli proqnozlaşdırma mümkünlüyünü təmin etməklə investorların təkrar emal obyektlərinə və digər müvafiq infrastrukturlara böyük həcmli investisiyalar qoymaq marağı arta bilər.

Action implemented by:

Nəticələr, tövsüyyələr

- ❖ **Bazarın stimullaşdırılması və dəstəklənməsi.** *Təkrar emalı dəstəkləyən tədbirlərə təkrar istifadə edilmiş və ya təkrar emal edilmiş məhsulun istifadəsinə üstünlük verən satınalma protokollarının tətbiqini* əhatə edə bilər.
- ❖ **Tullantıların idarə olunmasında qanunpozuntulara qarşı mübarizə tədbirləri.** Tullantıları qanunsuz zibilxanalara atılması məcburi tullantı toplama sistemlərinin yan məhsuluna çevrilə bilər. ***Tullantıların atılmasının və qeyri-qanuni tullantıların qarşısını almaq üçün bariz strategiya təkrar emala imkan verən xidmətlərin və infrastrukturun inkişaf etdirilməsidir.***
- ❖ Buna baxmayaraq, sahibkarlıq subyektlərinə münasibətdə daha böyük institusional və tənzimləyici tələblər qanunsuz zibilxanalara meylin artmasına səbəb ola bilər və buna görə də belə əməllərin qarşısını almaq ***üçün nəzarət mexanizmləri və cəzalar daxil olmaqla mübarizə tədbirləri*** görülməlidir.
- ❖ **Tullantı müəssisələrinin ictimai reyestrləri.** Daşıyıcılar və emal/təmizləyici obyektlər timsalında tullantıların idarə edilməsində iştirak edən müəssisələr haqqında təfərrüatları tapmaq bəzən çətin olur. ***Qeydiyyatdan keçmiş bütün müəssisələrin axtarışına imkan verən məlumat bazası*** xəritələşdirmə xidmətləri və infrastrukturda faydalı olardı.
- ❖ **Davranışın dəyişməsi üçün stimullar.** İctimai təbliğat təşəbbüsləri vasitəsilə davranışın dəyişdirilməsinə yönəlmiş hazırkı fəaliyyət yetərsizdir. Maliyyə xarakterli stimullar davranışı dəyişdirmək üçün adətən təsirli olur. Hazırda Azərbaycanda ekoloji cəhətdən müsbət davranışı təşviq edən alətlər, məsələn, müəyyən investisiya növləri üzrə faiz dərəcələrinə subsidiyalar yoxdur. Cari, fiskal alətləri tamamlamaq üçün bu cür müsbət motivasiyanın tətbiqini tövsiyə edilir.

Funded by
the European Union

EU4Environment
Green Economy in Eastern Partner Countries

DIQQƏTİNİZƏ GÖRƏ MİNNƏTDARAM

Action implemented by:

THE WORLD BANK
IBRD • IDA | WORLD BANK GROUP